

ПОЛИНОВА ПАМ'ЯТЬ ЖУРНАЛІСТІВ

**ЯК «МИРНИЙ АТОМ»
ВИПРОБУВАВ ПРЕСУ НА
ЛЮДЯНИСТЬ**

Випускник Полтавського педінституту Микола Петрович Лаціс приїхав до Чорнобильського району 1960 року. Викладав у селі Ладичичі українську мову й літературу. А ще – історію та німецьку мову. Через два роки вже в міжрайонній заочній середній школі працював завучем, директором.

Системна робота зі словом привела його через п'ять років до газети – на посаду літпрацівника. Потім були й відповідальні посади, а коли 1980-го закінчив вищу партшколу, очолив колектив чорнобильської газети «Прапор Перемоги».

Я знаю Миколу Петровича з вересня 1983 року, відколи обійняла посаду редактора макарівської районної газети. Ці два колективи, а ще – наші колеги з тодішніх Поліського, Іванківського та Бородянського районів, входили до творчого об'єднання газет Київського Полісся.

На спільних засіданнях (ми жартували – на «розширених редакційних літучках») обговорювали актуальні питання, творчі успіхи й невдачі, шукали способів поліпшити свою роботу. Організовував ці заходи, створював ділову атмосферу професійного спілкування Петро Якович Дерикіт, який більш як чверть віку очолював іванківську районку. Саме він на одному із засідань запропонував передати свої громадські повноваження мені – на той час єдиній в області жінці-редакторів. Мої вагання після несподіваної пропозиції розвіяли колеги: «Не переживай, усе буде гаразд. Ми ж команда поліщуків. Вважай – єдина родина». Їхні жартівливо-серйозні слова згадувала не раз, відколи трагічна ніч 26 квітня 1986 року розділила життя кожного з нас на «до» і «після». А ще знов і знов пересвідчувалась, що колеги не кидали слів на вітер того незвичайного і такого важкого року.

Засвідчує це й інтерв'ю-спогад, записане незадовго до 35-х роковин катастрофи на ЧАЕС.

ЗАМІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ – НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ

Подружжя Лацісів нині мешкає у Вінниці. І господар, і його дружина Марія Якимівна, яка все життя викладала у школах математику, вже на заслуженому відпочинку. Після Бородянки у новоствореному Згурівському районі Київщини Микола Петрович очолював районку, а у 1991–1996 роках – вінницьку обласну газету «Земля Подільська». На новому місці одразу знайшли

Людмила Мех (ліворуч), Микола Лаціс (праворуч) та журналісти міжрайонного творчого об'єднання Київського Полісся з Анатолієм Зоненком (другий зліва) – очільником столичної організації СЖУ (Макарів, 1984)

Покинута оселя Лацісів у Чорнобилі

однотумців – поповнили актив обласного осередку громадської організації «чорнобильців». Саме за безпосередньої участі досвідченого газетяра побачили світ збірники спогадів про родини ліквідаторів наслідків катастрофи: «Вінничани і зірка Полин», «Полинові шляхи вінничанок», фотоальбом «Під чорним крилом Чорнобиля». А серед колективних видань є також власні книжки члена творчої спілки журналістів – «Чорнобильські спомини» та «Чорнобильяни».

Крім почесного диплому й золотої медалі лауреата премії Спілки журналістів СРСР (1986) та відзнак Київської організації СЖУ–НСЖУ, Миколу Лаціса вшановано Почесною грамотою Верховної Ради України «за особливі заслуги перед Українським народом» (2017).

Отож телефоную давньому знайомому й колезі. Після звичного обміну новинами про справи сімейні передаю вітання від спільних столичних друзів – колишнього керівника управління преси та інформації Київської обласної держадміністрації Григорія Володимировича Кавича та нашої «мами» – улюбленого кадровика управління Надії Юхимівни Мельниченко. І тут поринаємо у спогади...

– Уже й не пам'ятаю, чи розповідав, що мені випало серед перших

Подружжя Лацісів: Микола Петрович і Марія Якимівна

дізнатися про аварію, – каже Микола Петрович. – Тієї ночі на традиційному чергуванні секретарів парторганізацій у райкомі був саме Василь Дем'янович Лісовий – заступник редактора. Він повідомив про надзвичайну ситуацію на ЧАЕС. Тоді ми ще не уявляли, що це початок катастрофи. Вранці, йдучи на роботу, почув розмову двох жінок, чії сини були на чергуванні. Подобиці розмови шокували. Зрозумів – біда! І саме вона показала, хто є хто. Тодішній голова райвиконкому, який за посадовими обов'язками у час над-

звичайної ситуації мав би очолити цивільну оборону району, дізнавшись, що сталося, втік з родиною до тещі. Усі організаційні справи взяв на себе райком партії. Редактори ж газет, ви пам'ятаєте, у той час були членами бюро, депутатами районних рад. Мені доручили очолити групу, яка організувала евакуацію жителів села Машеве.

Третього травня, поки долали кілька десятків кілометрів, не раз зустрічали дозиметристів. І хоча вони не мали дозволу оприлюднювати дані про високий рівень радіації, щоб не зчиняти паніки,

все-таки дехто казав: «Будьте обережні. Далі небезпечно». А як тут уникнути тієї напасті, коли вона вже була всюди!

Поки доїхали до села, де 162 двори, там уже стихійні збори. Попри десятки років спілкування з різними аудиторіями, я на мить розгубився. А потім сказав схвильованим людям: «У давнину гінцеві, що приносили погану звістку, відрубували голову. Але ж ви не царі, а ми не гінці. Після вашої евакуації буде наша. Не гаймо часу, вже іде транспорт, спочатку чоловіки завантажуть худобу, потім в автобусах і автомобілях покинемо село всі разом».

За два дні вже виїздили й мешканці райцентру. Як і всі, ми теж брали найнеобхідніше – редакційні документи, печатку, банківську чекову книжку. Запас фотопапери «фонів» так, що його не без вагань та з великим жалем наш фотокор Олексій Гаврилов залишив, як і оргтехніку. Непросто було покинути й власне майно. Наша родина не один рік вкладалася у приватний будинок. Дім, у якому стільки було радості й сміху наших двох синів, корінних чорнобильців, де разом раділи з кожної нової покупки меблів чи довгоочікуваного телевізора, і все, що в домі, ураз стало... баластом!

Хто не пережив такої катастрофи й евакуації, не може оцінити морального, емоційного стану людини, яка не знає, що буде далі. Непросто було й нам, газетярів. За попередні кілька років перебування-гласності передплатники районки звикли до гострих, критичних публікацій на сторінках «Прапора Перемоги», до сміливої позиції журналістів у викритті огривів у роботі підприємств і організацій. А тут – інформація закрита, може, й напівправа... Отож виходило, що замість відповіді на запитання людей ми лише розгублено знизували плечима...

На найголовніше запитання, чи надовго ідемо з дому, ніхто навіть «нагорі» тоді не міг відповісти. Називали різні строки – від двох-трьох днів до тижня, ну, найдовше – на місяць. Хто ж тоді міг знати, що покидаємо домівки назавжди!

«ПІЩАНІ» ДЕСАНТИ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

– Миколо Петровичу, я не раз бувала в редакції «Прапора Перемоги». Як зараз перед очима – охайне приміщення в центрі Чорнобиля, а поряд – основні адміністративні будівлі району. Певно, там же й заклади культури...

– Так. Вулиця була центральна – Радянська, але місцеві казали – Коргодська. То її історична назва. До слова, великі пожежі торік були саме на території Коргодського лісництва – за 20 кілометрів від Чорнобиля. Щодо наших сусідів – справді, там були адміноргани.

Микола Лаціс (третій справа) серед членів творчого об'єднання біля редакції районної газети в смт Іванків на Київщині (1985)

А серед окрас вулиці – нове приміщення бібліотеки, в якій на першому поверсі містилися спеціальні зали для дітей та юнацтва. Там обговорювали прочитані книжки, влаштовували невеликі вистави й дитячі святкові ранки. Саме навпроти цієї красивої споруди почалося будівництво нового приміщення нашої редакції – вона мала стояти впритул до недавно збудованої друкарні.

У Будинку культури працювали всілякі гуртки, вечорами й у вихідні завжди людно. До речі, наш ансамбль бандуристів був відомий і за межами Київщини. Стосовно ж культпрацівників – саме вони з учителями двох середніх міських шкіл, музичної та школи-інтернату, вихователів двох дитячих садочків у спекотні дні наприкінці квітня 1986-го взяли до незвичної для них роботи. На березі річки Уж жінки насипали пісок у мішки, зав'язували їх, а чоловіки ще й тягали та завантажували мішки на автомашини, якими те все везли на вертолітний майданчик. А потім з гелікоптера мішки летіли в горнило пошкодженого реактора. Так було в перший тиждень після вибуху реактора. Потім урядова комісія, зваживши на висновки фахівців, скасувала ці роботи через можливу загрозу нового вибуху...

– Ви знаєте, Людмילו, – долучилася до розмови Марія Якимівна, – ніхто з місцевої інтелігенції не цурався тієї роботи. Здебільшого ми працювали з семи ранку до семи вечора. Моя колега Ольга Петрівна Снігур, яка вийшла з лікарні після складної операції, навідріз відмовилася залишатись удома. «Я обережно мішок підтримуватиму, поки ви, Маріє Якимівно, в нього насипаєте пісок», – сказала тоном, що не передбачав заперечень. Єдині, проти чієї допомоги ми категорично заперечували, це хлопці-старшокласники. Не маючи правдивої інформації про радіаційний фон навколо нас, ми розуміли серйозність ситуації і суто по-материнськи від-

Редактор Микола Лаціс. Фото з минулого

правляли юнаків-добровольців по домівках. Правда, не всі десятикласники дослухалися: «Ми будемо тут хоч і вночі працювати, аби пвидше загасити»... Життя показало, що наша наполегливість не була зайвою.

Наслідки «піщаних десантів» не забарилися. Негаразди у здоров'ї відчула й на собі. Після евакуації до Бородянки змогла попрацювати в школі лише одну чверть, а ще чверть – після переїзду до новоствореного Згурівського району, куди чоловіка направили на роботу в редакцію газети.

– Я пам'ятаю, як ви дружно жили в Бородянці у тодішнього редактора газети. Петро Матвійович і Дора Михайлівна Розбурі віддали вам кращу кімнату, а обідали ви всі разом на кухні. Яюсь обідала з вами і я, коли під-

готовка чергового спільного номера газети затяглася, і двом молодим редакторам нічого не залишалось, як запросити на борщ і свою колежанку з Макарова. Жартую...

– Ми жили в сім'ї Розбур, як справжні родичі, весь час відчували щире, непоказне піклування, – Микола Петрович не стримує зітхань. – Для нас із дружиною та для молодшого сина Юрія в ті перші кілька місяців, сповнених розпачу й болю, колеги назавжди залишилися близькими й дорогими Людьми.

Далі буде

Інтерв'ю вела Людмила МЕХ, заслужений журналіст України, президент ВБФ «Журналістська ініціатива»

Фото Сергія ШЕВЧЕНКА і з домашнього архіву Миколи Лаціса